

Taustaa vakuutusmatemaatikon selvitykseen vakuutusteknisten riskien hallinnan asianmukaisuudesta

1. Selvityksen lainsäädännöllinen tausta

Vakuutusyhtiölain mukaan yhtiön hallitukselle on tehtävä selvitys yhtiön vakuutusteknisten riskien hallinnan asianmukaisuudesta ottaen huomioon yhtiön toiminnan laatu ja laajuus.

Vakuutusteknisten riskien hallinta on vakuutusmatemaatikon keskeisiä ydintehtäviä. Vastuullinen vakuutusmatemaatikko ei kuitenkaan vastaa itse riskien hallinnasta, vaan riskien hallintaa varten on yhtiöllä oltava itsenäinen riskienhallintajärjestelmä.

Selvitystä tehtäessä on otettava huomioon yhtiön toiminnan laatu ja laajuus. Esimerkiksi selvityksen painospiste voi olla erilainen vahinko-, henki- ja eläkevakuutusyhtiössä tai riskiprofiililtaan erilaisessa yhtiössä. Vastaavasti esimerkiksi yksityishenkilöille suunnattaviin vakuutuksiin erikoistuneen vahinkovakuutusyhtiön toiminta on erilaista kuin teollisuutta tai kuljetuksia vakuuttavan vahinkovakuutusyhtiön, jolloin erityyppisten asioiden painottaminen selvityksessä on luonnollista.

Vastuullisella vakuutusmatemaatikolla voi vakuutusyhtiössä olla muitakin vakuutusteknisiin riskeihin liittyviä tehtäviä. Ei olisi estettä esimerkiksi sille, että hän vastaa Aktuaaritoiminnosta.

2. Vakuutusteknisten riskien taustaa

Vakuutusteknisillä riskeillä tarkoitetaan työeläkevakuutusyhtiössä vakuutusmaksujen ja vastuuvelan riittävyyttä suhteessa yhtiön vastuulla oleviin korvauksiin.

Vakuutusmaksut on lain mukaan laadittava ottaen huomioon vakuutettujen etujen turvaaminen. Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa maksu- ja vastuuvelkaperusteet ja ne ovat kaikille työeläkeyhtiöille samat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Laskuperusteet laaditaan työeläkeyhtiöiden yhteenlaskettujen tietojen perusteella esimerkiksi keskiarvoihin perustuen. Yhteisiin perusteisiin liittyy riski siitä, että yksittäisen yhtiön tulos voi periaatteessa olla systemaattisesti muita yhtiöitä huomoinpi esimerkiksi yhtiössä vakuutettujen yritysten muista yhtiöistä poikkeavan toimialajakauman tai kannan rakenteen vuoksi. Tätä keskiarvosta poikkeamisen riskiä kutsutaan poikkeamariskiksi. Vakuutuskannan rakenne voi johtaa myös maksun hoitokustannusosan osalta vastaavanlaiseen tilanteeseen.

Työeläkeyhtiöt valmistelevat ja hakevat yhdessä vakuutusmaksun ja vastuuvelan perusteet. Työeläkelaitosten yhteistyö on säädetty laissa pakolliseksi. Laskuperusteet ovat suurelta osin yhdenmukaiset kaikille yhtiöille yhtiökohtaisia TyEL:n asiakashyvitysten jakamisperusteita sekä hoitomaksua lukuun ottamatta. Nämä perusteet ovat yhtiökohtaiset.

Elo osallistuu laskuperusteiden valmisteluun vakuutusmatemaatikon johdolla yhdessä Aktuaaritoimen

kanssa ja yhtiöllä on edustus eläkejärjestelmän keskeisissä työeläkejärjestelmän rahoitusta toimeenpaneissa yhteistyöryhmissä. Siten on ensiarvoisen tärkeää, että vakuutusmatemaattisen ammattitaidon riittävyys on turvattu.

Työeläkeyhtiöillä on myös yhteinen laskuperusteiden kautta säädelty vastuuvelan tuottovaatimus.

Vakuutusmaksun mitoittaminen etukäteen niin, että se vastaisi täsmälleen tulevaa eläkemenoa, on mahdotonta ja näin ollen vuosittainen vakuutusliikkeen tulos vaihtelee. Vakuutusliikkeeseen liittyviin riskeihin on varauduttu vakavaraisuuspääomalla ja tasausvastuulla. Yhtiökohtaisen riskiliikkeen tulos vaikuttaa suoraan vakavaraisuuspääomaan. Eläkelaitosten yhteisellä vastuulla oleva jakojärjestelmällä rahoitettava vakuutusliikkeen positiivinen tulos viedään tasausvastuuseen ja vastaavasti negatiivinen tulos katetaan sieltä. Tasausvastuulla on koko alaa koskeva alaraja, jonka alittamisen uhatessa tasausmaksua on korotettava.

2.1 Vakuutusteknisten riskien hallinnan vastuut

Elon vakuutusteknisten riskien hallinnan vastuut on jaettu. Yhtiön vakuutusmatemaatikko vastaa siitä, että Elolla on lainmukaiset laskuperusteet, joiden mukaan vakuutusmaksut ja vastuuvélka lasketaan. Vakuutusmatemaatikko vastaa yhdessä Aktuaaritoimen kanssa, että laskuperusteet toteutetaan tietojärjestelmiin perusteiden mukaisena. *Vakuutukset -yksikkö* vastaa maksujen veloittamisesta ja sen *Perintä -toiminto* tarvittaessa maksun perinnästä vakuutusehtojen mukaisesti sekä *Työkykypalvelut* työkyvyttömyysriskin hallinnan palveluista sekä harkinnanvaraisten eläkkeiden myöntämisestä. *Eläkkeet -yksikkö* vastaa muiden eläkkeiden myöntämisestä, maksatuksesta sekä eläkkeen kustannustenjaosta. Vakuutusmatemaatikko ja Aktuaaritoimi vastaavat vakuutusteknisen riskin kokonaisvalvonnasta ja -seurannasta.

Yhtiön vakuutusmatemaatikko on pyytänyt hallitukselta valtuudet yhtiön toimitusjohtajalle ja vakuutusmatemaatikolle laskuperusteiden hakemista varten. Hallitus saa kerran vuodessa raportin vakuutusliikkeen tuloksesta sekä selvityksen haetuista laskuperusteista.

3. Vakuutusteknisten riskien hallinta

Yhtiökohtaisia vakuutusteknisiä riskejä seurataan siis pääasiassa riskiliikkeen tuloksen perusteella. TyEL:n perusvakuutuksen osuus vastuuvélasta on yli 99 %, joten ohessa on selvitetty yksityiskohtaisemmin vain sen riskiliikettä.

3.1 Vanhuuseläkelikkeeseen liittyvä riski

Vanhuuseläkelikkeeseen liittyvä riski syntyy ihmisten eliniän ennakoitua nopeammasta pidentymisestä, jolloin vanhuuseläkkeiden maksamiseen tarvitaan eläkevaroja enemmän kuin mihin on varauduttu. Tätä riskiä hallinnoidaan Telan laskuperusteisiin neuvottelukunnassa ja sen alaisessa kuolevuusperustejaoksessa, joka tarkastelee aika-ajoin rahastoidun vanhuuseläkemenon suhdetta niitä varten varattujen eläkevarojen määrään. Aika ajoin tulee tarve täydentää vastuita kuolevuuden alentuessa ennakoitua enemmän. Tämä täydennys rahoitetaan ensisijaisesti vanhuuseläkkeiden täydentämiseen tarkoitetuista varoista sekä toissijaisesti lisäämällä kulut yhteisesti vastattaviin jakojärjestelmämenoihin.

3.2 Työkyvyttömyyseläkkeisiin liittyvät riskit

Työkyvyttömyyseläkkeisiin liittyvä riski syntyy oletuksista poikkeavasta työkyvyttömyyden alkamisesta ja päättymisestä. Tähän riskiin liittyy paitsi eläkkeiden alkavuus, myös kuolevuus ja paranavuus. Näitä riskejä hallinnoidaan Telan laskuperustejaoksessa sekä sen alaisessa työkyvyttömyysperustejaoksessa, joka seuraa työkyvyttömyyseläkelikettä. Työkyvyttömyyseläkkeitä myönnetään toistaiseksi voimaan sekä määräaikaisena sekä lisäksi myönnetään työeläkekuntoutusta. Poikkeamariski näkyy riskiliikkeen tuloksessa.

Työkyvyttömyysmaksu peritään työnantajan koosta riippuen joko vakuutettujen iästä riippuvan tariffin mukaan tai maksuluokkamallin kautta, jossa maksua on työnantajakohtaisen riskin mukaan joko korotettu tai alennettu keskimääräisestä työnantajan kokonaistariffista. Työkyvyttömyysmaksu perustuu tulevien vuosien ennustettuun menokehitykseen, joten maksukomponentti on tarkistettava vuosittain.

3.3 Maksutappioliikkeen riski

Maksutappioliikkeen riskillä kuvataan, miten asiakkaat ovat vakuutusmaksunsa maksaneet. Eläkeoikeus ja vastuut syntyvät työeläkeyhtiölle vaikka asiakkaalta jäisi maksu maksamatta. Vakuutusmaksun maksutappio-osalla pyritään varmistamaan, että eläkkeet pystytään maksamaan siinäkin tilanteessa, että osaa vakuutusmaksuista ei saada koskaan perittyä. Osan suuruus riippuu työnantajan koosta riskin mukaisesti.

Työeläkeyhtiöillä ei ole vastuuvaihtamamahdollisuutta. Luottotappioiden määrään pystytään lähinnä vaikuttamaan tehokkaalla perinnällä.

3.4 Poikkeamariski

Riskiliikkeen poikkeamariskin seuranta voidaan tehdä vertaamalla vakuutusliikkeen tulosta muiden yhtiöiden tulokseen.

3.5 Tasausjärjestelmä

Tasausjärjestelmä - tai toiselta nimeltä jakojärjestelmä - on käytössä TyEL:n sekä YEL:n mukaisessa eläkevakuutuksessa. Vakuutusliikkeeseen kuuluvalla tasausliikkeellä ei ole vaikutusta yhtiön omaan riskiliikkeen puskuriin vakavaraisuuspääomaan.

Suurin osa eläkemenosta maksetaan jakojärjestelmän eli ns. tasausjärjestelmän kautta. Työeläkeyhtiön osalta tähän liittyy operatiivinen vastuu, likviditeettivastuu ja vastuu siitä, että sitä varten kerättävät tasausmaksut ja tasausvastuusta käytettävät varat riittävät eläkemenoon eläkejärjestelmätasolla. Yhtiön on osallistuttava jakojärjestelmän kustannuksiin saamansa tasausmaksun ja tasausvastuun perusteella. Maksua muille toimijoille vähentää maksetut eläkkeet. Sosiaali- ja terveysministeriö on velvoittanut yhtiöt korottamaan tasausmaksua tilanteessa, jossa sitä tasaava puskuri – tasausvastuu - uhkaa laskea ennalta määritetyn rajan alle.

Tasausvastuun tuottovaatimuksen kattamisesta vastaa yhtiö. Tarvittavan tasausmaksun suuruus ennustetaan Telan laskuperustejaoksessa. Jakojärjestelmäeläkkeiden osuus eläkkeiden rahoituksesta on tällä hetkellä noin kolme neljäsosaa ja tasausjärjestelmän puskuri hyvällä tasolla.

3.6 TEL-lisäeläkeliike

Jäljellä olevat TEL:n lisäeläkkeet rahoitetaan tasausjärjestelmän kautta. Lisäturva on suljettu.

3.7 YEL-liike

Yrittäjän eläkelain mukainen vakuutus on kokonaisuudessaan jakojärjestelmä, jossa ei ole rahastoitua vastuuta tällä hetkellä. YEL:n mukaisessa vakuutuksessa valtio maksaa sen osan eläkemenosta, jota vakuutusmaksulla ei saada katettua. Sitä osaa eläketurvasta, jonka yrittäjä mahdollisesti jättää maksamatta, ei valtio korvaa, vaan eläkettä pienennetään maksamatta olevaa maksua vastaavasti. YEL-vastuuvelka koostuu avoimista maksuista.

Elolla on myös jäljellä vähäinen määrä YEL:n lisäeläkkeitä, jotka rahoitetaan osana jakojärjestelmää.

3.8 Yhtiön liikekulut ja hoitomaksu

Yhtiön liikekuluja varten peritään yhtiökohtaista TyEL-maksun ja yhteisesti määrättyä YEL-maksun hoitokustannusosaa. Hoitokustannusosaa kertyy pääasiassa jatkuvien vakuutusten maksuista, mutta jonkin verran hoitotulota tulee myös myönnettyjen ja maksussa olevien eläkkeiden määrän perusteella sekä pienten vakuutusten hoitamisesta saatavasta korvauksesta.

Elon TyEL -hoitomaksu koostuu kahdesta osasta: *perushoitomaksusta* ja siihen annettavasta *alennuksista*. *Perushoitomaksu* on määriteltä vastaamaan vakuutuksen hoitamisesta aiheutuvia lähtökohtaisia liikekuluja. Koska työnantajan tai konsernin suuruus ja vakuutuksen yhdenjaksoisuus alentavat Elolle kohdentuvia liikekuluja, saa perushoitomaksuun alennusta näiden edellytysten täytyessä. Vakuutuksenottajan tulorekisteriin tekemistä ansioilmoituksista peritään hoitomaksua, jossa molemmat alennukset on jo huomioitu. Elon saama hoitokustannusyli jäämä otetaan huomioon jo hoitomaksutasoa huomioitaessa, joten Elo ei pidä itsellään sellaisia hoitomaksuja, joita se ei tarvitse liikekulujaan varten.

Vakuutusteknistä riskiä liittyy lisäksi päättäneiden vakuutusten hoitoon. Vakuutusyhtiö on vakuutussopimuksessaan sitoutunut vastaamaan vakuutusaikana kertyneistä eläkkeiden rahastoiduista osista myös vakuutuksen päättymisen jälkeen. Siten hoitokustannusosan on katettava myös päättäneiden vakuutusten hoitamisesta aiheutuvat liikekulut. Eläkevakuutustoiminta on pitkäaikaista toimintaa ja vakuutuksen hoitaminen voi jatkua sen päättymisen jälkeen vuosikymmeniäkin. Mikäli hoitomaksu ei riittäisi kaikkiin liikekuluihin, jouduttaisiin osa kuluista kattamaan vakavaraisuuspääomasta ja näin ollen yhtiön kokonaistulos heikkenisi ja hoitomaksuja jouduttaisiin korottamaan.

3.9 Hyvitykset

Kun työeläkevakuutus on järjestetty työeläkevakuutusyhtiössä, työnantajalla on oikeus osuuteen vakuutusliikkeen mahdollisesti tuottamasta ylijäämästä. Laskuperusteet tästä aiheutuville vakuutusmaksujen alennuksille tai muille vastaaville eduille on laadittava siten, että kohtuullisessa määrin otetaan huomioon ylijäämän kokonaismäärä ja muodostumistapa. Vakuutusmaksujen alennukset ja muut vastaavat edut eivät saa vaarantaa työeläkevakuutusyhtiön vakavaraisuusvaatimusten täyttymistä.

Hyvityksiin käytettävissä oleva määrä on säädelty työeläkeyhtiöiden yhteisissä laskuperusteissa ja sen enimmäismäärä on perusteissa säädetty määrä vakavaraisuuspääomasta. Hyvitysten jakamiseen vakuutuksenottajille yhtiö voi käyttää omaa laskuperustettaan. Elo jakaa hyvitykset työnantajan maksamien vakuutusmaksujen ja vakuutuskohtaisen eläkerahaston perusteella.

Asiakaskohtaiseen hyvityksen määrään vaikuttaa enemmän vakuutuksen historia kuin hyvityksen keskimääräinen taso. Siksi Elo on päätenyt siihen, että se tekee asiakasviestinnässään vain asiakaskohtaisia hyvityslaskelmia. Laskelmat voi pyytää Elon Aktuaaritoimesta ([aktuaaritoimi\(at\)elo.fi](mailto:aktuaaritoimi(at)elo.fi)). Asiakaskohtainen laskelma kertoo todenperäisemmin juuri kunkin asiakkaan tilanteesta ja vaihtoehtoista. Samasta osoitteesta voi pyytää arvion tulevista hoitomaksuista.

4. Compliance

Sen varmistamiseksi, että laskuperusteet on viety tietojärjestelmiin asianmukaisesti, Aktuaaritoimi tarkistaa järjestelmiä laajoilla tarkistuspoiminnoilla ja lisäksi yksittäistapausten ja laskennan lähtötietojen kautta. Aktuaaritoimi osallistuu myös tilinpäätöksen laatimiseen ja raportoi vakuutusteknisistä asioista myös viranomaiselle sekä Eläketurvakeskukselle.